

вазирлик ва бошқа ўрта ва қуйи бошқарув тузилмалари каби вакиллик органлари аниқланади, улар ўртасида шартномалар тузилади. Умумий ва хусусий манфаатлардан ва талаблардан келиб чиқиб, қўшма дастур ва лойиҳалар ишлаб чиқилади. Узвийлик, узлуксизлик ва изчиллик тамойиллари асосидаги ташкилий-педагогик жараёнлар ҳаракатга келтирилади. Истикбол натижалар белгиланади.

Таълим мажмуасининг асосий етказиб берувчи буюртмаси рақобатбардош кадрлар ва таълим хизматлари ҳисобланади.

Узлуксиз таълим кластерининг пировард мақсади ўқув ва илмий жараёнларни такомиллаштиришга қаратилган. Буэса тизимда бошқарув, тузилма ва сифат билан боғлиқ жиддий ўзгаришлар билан бирга мутақассисларни тайёрлаш тизимида айрим ташкилий ва таркибий ўзгаришларни ҳам талаб қилади. Айни пайтда, бу борадаги ишларнинг барча босқичларида

янги шакллар ва усулларни излаш, таълимнинг барча турлари бўйича алоқадорликни кучайтириш, интеграцияни таъминлаш масаласи ётади.

Хулоса қилиб шуни айтиш жойизки, таълимни кластерлаштириш билан боғлиқ илмий-амалий ишларни муваффақиятли амалга ошириш, уларда самарадорликка эришиш учун мавжуд технологик ва илмий инфраструктурани жараёнга мослаштириш, субъектларда тарғибот-ташвиқот ишларини амалга ошириш воситасида уларнинг мазкур инновацион жараёни тўла англаб етишларига эришиш, ҳамкорлик кўп томонлама манфаат келтиришини англашларига имкон яратиш, кластерни ривожлантиришнинг пухта ўйланган стратегиясини, лойиҳани муваффақиятли бошқаришнинг усул ва йўллари ишлаб чиқиш, қатнашчилар ўртасида тезкор ахборот алмашиш имкониятини яратиш кластернинг муваффақият гарови, деган хулосага келиш мумкин.

Адабиётлар

1. Ҳаракатлар стратегияси асосида жадал тараққиёт ва янгиланиш сари. –Т.: «Ғ.Ғулом», 2017. 70-72-б.
2. Джураев Р.Х. ва бошқалар. Педагогик атамалар луғати.–Тошкент: «Фан», 2008, 64-б.
3. Шарипов Ш.С. Педагогические условия формирования изобретательского творчества студентов. Аврефератдис. ...кан. пед. наук. –Ташкент: 2000. – С. 20.
4. Ибрагимова Г.Н. Интерфаол ўқитиш методлари ва технологиялари асосида талабаларнинг креативлик қобилиятларини ривожлантириш. Пед. фан. Бўйича фалсафа док. дисс... автореферати. –Тошкент: 2017, 38-б.

РЕЗЮМЕ

Бу мақолада таълим кластери муҳитида бўлажак жисмоний тарбия ўқитувчиларининг креатив компетентлигини ривожлантириш ва уни фойдаланиш йўллари кўрсатилган. Таълимнинг шакли ва усулларини бириктиришга ва шаклландирилган ўқув материалларининг мазмунини англаб етишига ёрдам берадиган материалларни алсангиз бўлади.

РЕЗЮМЕ

В данной статье показано, как развивать и использовать творческую компетентность будущих учителей физической культуры в условиях образовательного кластера. Вы можете получить материалы, которые помогут вам совместить формы и методы обучения и понять содержание сформированных учебных материалов.

SUMMARY

This article shows how to develop and use the creative competence of future physical education teachers in an educational cluster. You can obtain materials that will help you to combine the forms and methods of teaching and understand the content of the formed teaching materials.

OLIV TA'LIMDA TALABALARNI BAHOLASH TIZIMINI QAT'IYMAS YONDASHUV ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH

A.K.Bazarbaeva - stajyor tadqiqotchi

Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedaqogika instituti

Tayanch so'zlar: ta'lim, sifat, qat'iymas matematik modellash, pedagogika, baholash, ekspert, intellektual, funktsiya, obyektlar.

Ключевые слова: образование, качество, нечёткое математическое моделирование, педагогика, оценка, эксперт, интеллектуал, функция, объекты.

Key words: education, quality, fuzzy mathematical modeling, pedagogy, evaluation, expert, intellectual, function, objects.

Jahon Oliy ta'lim muassasalari (OTM) tadqiqotchilari tomonidan ta'limning sifatini o'rnatish va talabalarni baholash tizimini modernizatsiya qilish bo'yicha qator ilmiy maqolalar, loyihalar va konsepsiyalar ishlab chiqilgan. Mahalliy va xorijiy [2-3] adabiyotlarda ta'lim sifati tushunchasi murakkab va ko'p qirrali deb e'tirof etilgan. Ishlab chiqilgan konsepsiyalarning ko'p qirraliligi ta'lim sifatini baholash bilan bog'liq muammolarni hal qilish masalalarini yechishda yordam beradi. Ko'pgina tadqiqotchilar ta'lim sifatini samaradorligining yetarli darajada asoslangan mezonlari va ko'rsatkichlari yo'qligini tan olishadi va ularni shakllantirishga turli yondashuvlarni taklif qilishadi [4-5].

Davlatimizda so'nggi yillari har qanday tizimdagi tarkibiy o'zgarishlarni to'g'ri qayd etish va ularni miqdoriy korinishda aks ettirish imkonini beruvchi matematik modellash tizimlarini jalb qilgan holda ta'lim sifatini baholash muammosi faol ko'rib chiqilmoqda. Biroq, pedagogik obyektning har qanday matematik modeli noaniq ma'lumotlar ko'pligi bois odamlarning irodasi, maqsadlari va motivatsiyasi kabi subyektiv omillarni hisobga olish zarurati tufayli nihoyatda taxminiy va shartli hisoblanadi. Ushbu turdagi ma'lumotlarni rasmiylashtirishning moslashuvchan usuli amaliy matematikaning yangi yo'nalishi - qat'iymas modellash tizimi ishlatilishi olib boriladi.

Qat'iymas modellash tizimi lingvistik o'zgaruvchilardan foydalanish orqali sifat xususiyatlarini aks ettiruvchi

ma'lumotlarni qayta ishlashga imkon beradi, ularning qiymatlari tabiiy tilda ifodalanadi. Qat'iymas modellash tizimining asosini muammoli sohadagi mutaxassislarning empirik bilimlari yoki bilimlarni aks ettiruvchi qoidalar bazasi tashkil etadi. Pedagogik obyektlarni o'rganish uchun modellash tizimining ushbu turidan foydalanishning xususiyatlari, imkoniyatlari va afzalliklari V.M. Monaxovning ilmiy ishida aks ettiriladi. Pedagogika fanida qat'iymas modellash tizimi baholash va usullarini foydalanish, xususan, ta'lim sifatini baholash bo'yicha tadqiqotlar tahliliga ko'ra ko'plab tadqiqotchilar undan foydalanish zarurligini ta'kidlasalar ham, ishlab chiqilgan va sinovdan o'tgan aniq usullar etarli emas. Bugungi kunga kelib, OTMda ta'lim sifatini baholash uchun qat'iymas modellash tizimi usullari va talabalarni baholash jarayonini yangi bosqichga olib chiqish masalalarini yechishning algoritmlari va baholash tizimi algoritmini ishlab chiqish dolzarb masalalardan biri bo'lib hisoblanadi [1].

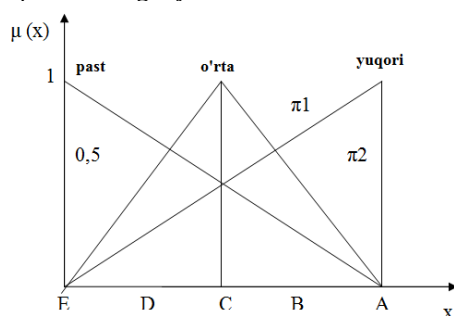
Respublikamizdagi OTMlarida ta'lim jarayonlarini raqamli texnologiyalar asosida muvofiqlashtirish va takomillashtirish natijasida, OTMlarida tahsil oluvchilarning bilimlarini nazorat qilish va baholashning samarali yo'llari sifatida qat'iymas matematik modellash tizimni qo'llash, bunday muammolarni hal qilish uchun evristika - eksperimental ma'lumotlarga, sezgilarga asoslangan bayonotlar qo'llashdan oldin maqsadga mos bo'lmagan yechimlarni yo'q qilish orqali qat'iymas

matematik modellashtrishni qo'llash va shu asosda reyting tizimini amalga oshirish ishlari talab qilinadi. Ushbu holat ko'nikma va malakalarni egallashga qat'iymas matematik modellashtrishdan foydalanish imkonini beradi.

Ta'lim sohasidagi ma'lumotlar va bilim omillari to'ralik, ishonchsizlik va noaniqlik bilan tavsiflanadi. Bundan tashqari, ta'lim tizimi ko'p sonli parametrlar, ierarxik tuzilma va elementlarning bir xil emasligi bilan ajralib turadigan tizimdir. Bunday tizimni boshqarish rejalashtirish, prognozlash, hisobga olish, nazorat qilish, tahlil qilish va qaror qabul qilishni o'z ichiga oladi. Natijada o'rganilayotgan tizimning murakkabligi va dinamikligini hisobga oladigan avtomatlashtirilgan axborot-o'lchash tizimini ishlab chiqish masadga muvofiq hisoblanadi.

Mutaxassis so'rovi asosida a'zolik funktsiyalarini qurishda muhim: qat'iymas boshqaruv modellarining ishlash shartlarini o'zgartirish, model tomonidan qo'llaniladigan lingvistik o'zgaruvchilarning qiymatlarini tavsiflovchi qat'iymas to'plamlarni moslashtirish kamchiliklari duch kelish mumkin. Bunday tuzatish yangi a'zolik funktsiyalarini qurish uchun mutaxassislardan qayta so'rov o'tkazish orqali amalga oshiriladi.

Ta'lim sifatini orttirishda noaniq baholash modeli mavjud bo'lsin. Kelajak kadrlarni tayorlashda talabalarni zamonaviy bilimlar bilan o'qitish, mustaqil ta'lim olish ko'nikmalarini shakllantirish, egallangan bilimlarini ijodiy tarzda qo'llash jarayonining lingvistik o'zgaruvchilar bilan holatini tavsiflash uchun "Talabalar tomonidan olingan bilim darajasi"ning lingvistik o'zgaruvchisi "past", "o'rta" va "yuqori" atamallari bilan ishlatiladi. Tasavvur qilaylik, mutaxassislar so'rovi natijasida tegishli qat'iymas to'plamlarning a'zolik funktsiyalari qurilgan (1-rasm). Agar Evropa ECTS shkalasiga muvofiq, olingan bilimlarning minimal bahosi E bo'lsa, va maksimal A bo'lsa, undahozirgi sharoitda "vaziyat-harakat" tipidagi qat'iymas boshqaruv modelidan foydalanish eng maqbulidir. Ushbu model ishlab chiqarish tizimi tomonidan ma'lum bir kirish holati uchun zarur bo'lgan nazorat qarorlarini aniqlash printsiptiga asoslanadi. Ishlab chiqarish tizimi har bir kirish holatiga ma'lum bir ma'lumotnomani, kirishga eng yaqin bo'lgan havolani (ma'lumotnoma vaziyatlari to'plami boshqaruv obyektining barcha mumkin bo'lgan holatlarini tavsiflaydi), qandaydir boshqaruv qarorini belgilaydi.

1-rasm – Talabalar E dan D gacha bo'lgan balli "Talabalar egallagan bilim darajasi"ning lingvistik o'zgaruvchisi qiymatlarini tavsiflovchi qat'iymas to'plamlarning a'zolik funktsiyalari.

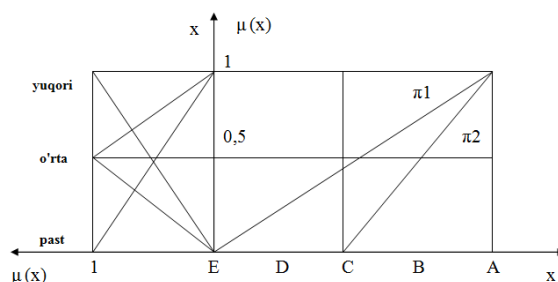
Talabalarni magistrlar va mutaxassislarga bo'lish amaliyoti tez-tez uchrab turishi munosabati bilan magistrning olingan bilim darajasini baholash talab etilsin hisoblaylik. Bunday tafovut shuni ko'rsatadiki, magistr yuqori akademik ko'rsatkichlarga ega bo'lgan talabalar va shuning uchun ularning bilim darajasini D va E baholari bilan baholash mumkin emas. "Talabalar tomonidan olingan bilimlar darajasi"ni lingvistik o'zgaruvchining qiymatlarini tavsiflovchi qat'iymas to'plamlarni ular uchun yangi a'zolik funktsiyalarini qurish orqali tuzatish kerak. Buning uchun

siz mutaxassislarning yangi so'rovnomasini o'tkazishingizga to'g'ri keladi.

Ushbu kamchilikni bartaraf etish usullaridan biri bu taxmin qilingan parametrlarning qiymatlarini o'lchash uchun universal o'lchovlarga o'tishdir. Bu borada umumjahon shkalaning mavjudligi, bir vaqtning o'zida noaniq baholar tashqi ko'rinishda bir-biriga to'g'ri kelsa-da, har xil miqdoriy talqinlarga ega bo'lgan hodisalar va faktlar haqida fikr yuritish imkonini beradi.

Universal shkalalardan foydalanishning afzalligi ularning qat'iymas tizim, ish sharoitlaridan nisbiy mustaqilligidir. Mavzu masshtabidan universalga o'tish $p: x \rightarrow [0;1]$ xaritalash funksiyasi yordamida amalga oshiriladi. Ba'zi taxminiy parametrlarni tavsiflash uchun ishlatiladigan lingvistik o'zgaruvchining doimiy asosiy atamasi bilan uning vazifasi p xaritalash funksiyasini sozlash orqali o'zgaruvchan sharoitlarga moslashtiriladi, uning yordamida mavzudan to'g'ridan-to'g'ri va teskari o'tishlar amalga oshiriladi.

Yuqorida ko'rib chiqilgan misolga asosan OTMlarida ta'lim sifatini baholash bilan "Talabalar tomonidan olingan bilimlar darajasi" lingvistik o'zgaruvchining universal shkalasi tuzilsin deylik (2-rasm). Ushbu jarayonda talabalar bilim darajasini minimal ruxsat etilgan baholashga qarab, A-E va A-C baholash diapazoni uchun mos ravishda ikkita π_1 va π_2 xaritalash funktsiyalari tuziladi.

2-rasm - Displey funktsiyalaridan foydalangan holda mavzu shkalasidan universalga va aksincha o'tish.

Yangi displey funktsiyasi universal shkala tushunchalarining mavzu shkalasi nuqtalariga va aksincha muvofiqligi bo'yicha ekspert so'rovnomasini natijasida aniqlanadi. Ushbu so'rov kamroq mehnatni talab qiladi. Qat'iymas modelning adekvatligini ta'minlash uchun asosiy atama to'plamini sozlashda, faqat displey funktsiyasini sozlash bilan cheklanib bo'lmaydi. Bunday hollarda, yangi sharoitlarda lingvistik o'zgaruvchining qiymatlarini tavsiflovchi qat'iymas to'plamlarning a'zolik funktsiyalarini qurish uchun yangi ekspert so'rovnomasini o'tkazish tavsiya etiladi.

Kuchsiz rasmiylashtiriladigan obyektlarning sifatini baholashda vaziyatni subyektiv idrok etish faqat baholash sifatini pasaytirmaydi, balki, aksincha, moslashuvchanlikni oshiradi, bezovta qiluvchi omillarga qarshilikni oshiradi. Institutdagi ta'lim tizimi misolida murakkab dinamik tizim sifatini baholashning taklif etilayotgan usuli qat'iymas mantiq tamoyillariga asoslanadi.

Xulosa. Murakkab boshqaruv tizimining holati va nazorat harakatlari lingvistik o'zgaruvchilar sifatida ko'rib chiqiladi va muayyan nazorat qiymatlarini tanlash kompozitsion xulosa qoidasi asosida amalga oshiriladi. Universal shkalalar yordamida qat'iymas mantiqqa asoslangan algoritmlar va sifatni baholash tizimlarining ishlashini tavsiflash va tahlil qilish qo'llaniladigan yondashuvlarning imkoniyatlarini chuqurroq baholash, imkoniyatlarini cheklash va qat'iymas modellar nazariyasi natijalarini mazmunli talqin qilish imkonini beradi.

Adabiyotlar

1. Калимбетов К.И. Катъиймас мантиқ принциплари асосида талабалар билимини комплекс баҳолаш тизимини яратиш. // «Илим ҳам жамийет» №1. – Нукус: 2020. 57-59 (13.00.00, №3).

2. Seytnazarov K.K., Kalimbetov K.I. Development of decision-making algorithms based on irreversible mathematical calculations in the assessment of students' knowledge. // An Interdisciplinary Journal PSYCHOLOGY AND EDUCATION (2021) 58(2): 356-360 (13.00.00, №4).
3. Seytnazarov K.K., Kalimbetov K.I. The processes of organizing teaching students' algorithms and models // ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal, Impact Factor: SJIF 2021 = 7.492 ISSN: 2249-7137 Vol. 11, Issue 2, February 2021. 549-554.
4. Сейтназаров К.К., Калимбетов К.И. Информатика фанини ўқитишда самарали методларни танлаб олиш ва қарорлар қабул қилиш дастурий таъминотини қайта ишлаб чиқиш. // FIZIKA, MATEMATIKA va INFORMATIKA. –Toshkent: 2021. 88-98 (13.00.00, №2).
5. Калимбетов К.И. Информатика фанида ОТМда талабаларнинг билимини баҳолашга дастурий таъминот ишлаб чиқиш. // «Ilm sarchashmalari». –Урганч: 2021. 93-99 (13.00.00, №31).

REZYUME

Ushbu maqolada OTMda talabalarni baholash tizimini qat'iy masalasida takomillashtirish masalalarini yechish va qarorlar qabul qilishni o'rganish ishlari ko'rib chiqiladi. Talabalarning bilim darajasini aniqlashda lingvistik o'zgaruvchisi qiymatlarini tavsiflovchi qat'iy masala to'plamlarining a'zolik funksiyalari asosida masalani yechish usullari keltirilib o'tiladi.

PEZIOME

В данной статье рассматриваются вопросы совершенствования системы оценивания студентов в ВУЗ на основе нечётких математических подходов. На уровне знаний студентов даны методы решения задач на основе функций принадлежности неопределённого множества, описывающего значения переменных лингвистики.

SUMMARY

This article discusses the issues of improving the student assessment system in higher educational institutions based on the fuzzy mathematic approach. At the level of students' knowledge, methods for solving problems are given based on membership functions of an indefinite set describing the values of linguistic variables.

KISHI MEKTEP JASTAGÍ BALALARDÍ SHAXS BOLÍP QALIPLESIWÍ

A.U.Elmuturatova – *psixologiya ilimleri bo'yinsha filsofiya doktori, docent*

O'zbekstan mamleketlik dene tarbiyasi hám sport universiteti Nókis filiali

G.M.Babajanova – *magistrant*

Ajiniyaz atindagi Nókis mamleketlik pedagogikalıq instituti

Tayansh so'zlar: kichik maktab yoshidagi bolalar, shaxs, shaxs va jamiyat, xulq-atvor, ong, mantiqiy fikirlash, emotsiya.

Ключевые слова: школьный возраст, личность, личность и общество, поведение, сознание, логическое мышление, эмоция.

Key words: school age, personality, personality and society, behavior, consciousness, logical thinking, emotion.

Kishi mektep jasında shaxstıń qaliplesiwı sezilerli dárejede ózgeredi. Shaxs – bul ómirdeń sistemalı dúzilisi hám dúnyanıń belsene ózgertiwshisi retinde sociallıq áhmiyetligin kósetiwshı subektı [8].

Shaxstıń qaliplesiwınıń eń áhmiyetli shártı bul onıń belsendiligi. Balanıń mektepke barıwı – bul balanıń ómirindegi eń túpten ózgertiwshı dáwir bolıp tabıladı. Ülkenler hám qatarları menen qatnasıq jasaydı, bala jańa kollektivke yaǵnıy ulıwma mektep hám klassqa kiredi. Belsendiliktiń jańa túrine kiriw – bul oqıwshı aldına bir qatar juwapkerli talaplardı qoyadı, onı jamiyetlik qádirlı insaniylik pazıyetlerin qaliplestiriw ushın óziniń aldına úlken qattań talaplar qoyıladı.

Bul jasta balanıń ádep-ikramlılıǵı, minez-qulqı qaliplesedi, shaxstıń sociallıq, jámiyetlik baǵdarlanıwı baslanadı. Kishi mektep jası oqıwshılarınıń sanası baslanǵısh mekteptiń aqırına qaray sezilerli dárejede ózgeriske ushıraydı. Balanıń qarım-qatnas sheńberi keńeyiw, klasstaǵı qatarları toparınıń rawajlanıwı menen birgelikte oqıwshınıń minez-qulqı toplanadı. Jas oqıwshınıń islegen háreketleri, alǵan bilimleri, toplaǵan insaniylik pazıyetleri jamiyetshilik tárepinen bahalanıwı ol ushın úlken áhmiyetke iye. Biraq, sol menen birge, jas balalardıń úlkenlerge (birinshi orında oqıtıwshısına) bolǵan iseniwshiligi hám ashıqlıǵı júdá joqarı boladı. Bul basqıshda, bir tárepinen, bala shaxs bolıp qaliplesiwinde qaramaqarsılıqlardıń biri onıń óz háreketleriniń qadaǵalaw qábiletleriniń ósiwi bolsa, ekinshi jaqtan ol úlkenlerge tárepinen berilgen ádep-ikramlılıq úlgerlerge sózsiz ámel etedi. Sol sebepli, bala menen turaqlı túrde qatnasıqta bolǵan úlkenlerdiń (ásirese oqıtıwshınıń) roli úlken áhmiyetke iye.

Kishi mektep jası jámáátshilik principlerine tiykarlanǵan qatnasıqlardıń rawajlanıwı ushın úlken imkaniyatlar jaratadı. Jáamátshilik jónelisiniń qaliplesiwı – bul áste-aqırın otetuǵın process bolıp tabıladı. Birinshi klass oqıwshıları ele ózlerin bir jámiyettiń bolegi ekenin sezbeydi, olar elege shekem ózlerin bir-birinen jeke tutadı, bolele ajralıp turadı. Jáamát tek sol waqıtta qaliplesedi, oqıtıwshı tásiiri astında, oqıwshı klasslaslarınń jetiskenliklerine hám satsızlıklarına qızıǵıwshılıq bildirip baslasa, óziniń jetiskenliklerin ulıwma kollektiv jetiskenlikleriniń bir bólegi dep sezedi. Oqıw procesin bunday qılıp shólkem-

lestiriwi, balalardıń bir biri menen múnásibette bolıwına, bir balanıń belsendilik nátiyjesi basqa balanıń belsendilik nátiyjesine baylanıshı bolıwı ushın zárúr. Jáne bir áhmiyetli tárepi, hár bir oqıwshı processte aktiv poziciyanı iyelewı kerek [6].

Baslanǵısh mektep jastaǵı oqıwshılardı ádep-ikramlılıq hám kollektivlik jóneliste rawajlandırıw sezilerli dárejede olardıń emociyalıq ózgesheliklerine ózgerterdi. Kópshilik balalarda bul unamsız tájiriyebersiz ótedi hám balalar tárepinen unamlı qabıl etiledi. Baslanǵısh mektep jasta sezimlerdeń bildiriwlerinde balalar tárepinen saldamlılıq hám tereń túsiniwshiliktiń kúsheyiwin, jeke emociyalarınń turaqlılıǵın baqlawǵa boladı. Kishi mektep jası oqıwshıları alleqashan ózleriniń sezimlerin qanday basqarıwın biledi, geyde olardı nıqap qıladı. Olar mektepke shekem jastaǵı ballarǵa qaraǵandı, parasatlı boladı, kóp waqıtqa shekem jaqsı keypiyatı saqlay aladı, kewilli hám sergek boladı. Sol menen birge, gey bir balalarda unamsız affektlik jaǵdaylardı kóriwge boladı. Olardıń sebepleri – bul balanıń talaplarınń hám imkaniyatlarınń tuwrı kelmewi. Eger usı parıq úzaq waqıt dawam etse, bala bul parıqtı joq qılıwı ushın jol tabalmasa, bunday unamsız tájiriyebersiz ashıwlı pikirlerge hám háreketlerge alıp keledi. Emociyalıq tınıshlıq balanıń insaniyılıǵınıń normal rawajlanıwına, onda unamlı tárepleriniń qaliplesiwine, basqa adamlarǵa bolǵan jaqsı múnásibetleriniń rawajlanıwına járdem beredi.

Basqa adamlardan jaqsı unamlı sezimlerde bolǵan mıtájlik balanıń minez-qulqın belgileydi. Oqıwshınıń háreketlerin unamlı bahalaw, olardı maqullaw, balalarda ózinen qanaatlanıwı sezimlerin oyatadı, keleshekte táp usınday háreketleniwge iyermeleydi. Kritikalaw, xosh kórmew, úlkenler nárazılıǵına sebep bolǵan háreketler balada unamsız qapalanıwları kelip shıǵaradı. Nátiyjede, keleshekte bunday háreketlerdi islemewge umtılıwshılıq payda boladı. Oqıtıwshı tárepinen xoshametlew yamasa kritikalaw júdá úlken sıpayılıqtı talap etedi. Xoshamet hám jazanı paydalanıwda jiberilgen qateshilik balanıń tarbiya procesine jaman tásir etiwı múmkin. Máselen, nadúrıs berilgen xoshamet, maqtaw balarǵa qattı zıyan keltiriwı múmkin, sebebi bul oqıwshıda hádden tısqarı ózin qadirlaw, natuwrı bahalawǵa alıp keledi. Balanı unamsız bahalaw, kritikalaw, eger tez-tez qaytalansa, orınsız dep esap-